

**THE UNKNOWN PAGES FROM THE PAST OF THE KHARKIV SCHOOL OF ART HISTORY
OF THE 1920-1930 s.: K. SLYPKO-MOSKAL'TSEV**

Ivanenko Svitlana, Graduate Student,
Kharkiv State Academy of Design and Arts
Markaihuk Nataliya, Ph.D. in Art Studies,
Kharkiv State Academy of Design and Arts, Kharkiv

The aim of this article is to analyze the legacy of the Kharkiv art critic Kostyantyn Slypko-Moskal'tsev (1901-1938), to determine his place in the art history of Kharkiv School in the first third of the 20th century. The main works of K. Slypko-Moskal'tsev are the scientific researches of S. Vasilkovsky, M. Boychuk and O. Murashko. The author analyzed the artistic works of the Ukrainian artists, defines their achievements, disadvantages and formulates the scientific aspects that have not lost their relevance nowadays. It is proved that the scientific interest to K. Slypko-Moskal'tsev's work was to study the topical problems of the Ukrainian art at the turn of the 19th and early 20th centuries. The research was conducted in two contexts. 1) «Domestic» context is associated with socio-political changes in the country. 2) K. Slypko-Moskal'tsev considered «Bourgeois» context as the best achievements and artistic experiments of the leading European masters of «contemporary art».

Key words: Kharkiv school of Art history, history of the Ukrainian art, boychukizm, art studies, Ukrainian studies, repressions.

UDC 7.072.2(477.54)«1920-1930»

**THE UNKNOWN PAGES FROM THE PAST OF THE KHARKIV SCHOOL OF ART HISTORY
OF THE 1920-1930 s.: K. SLYPKO-MOSKAL'TSEV**

Ivanenko Svitlana, Graduate Student,
Kharkiv State Academy of Design and Arts
Markaihuk Nataliya, Ph.D. in Art Studies,
Kharkiv State Academy of Design and Arts, Kharkiv

The aim of this article is to analyze the legacy of the Kharkiv art critic Kostyantyn Slypko-Moskal'tsev (1901-1938), to determine his place in the art history of Kharkiv School in the first third of the 20th century.

Research methodology. The scientific publications of K. Slypko-Moskal'tsev are analyzed in the context of problems of socio-political and artistic life of Ukraine in the first third of the twentieth century. General scientific and special methods of scientific research are used.

Results. The main works of K. Slypko-Moskal'tsev were the scientific researches of S. Vasilkovsky, M. Boychuk and O. Murashko. The author analyzed the artistic works of the Ukrainian artists, defines their achievements, disadvantages and formulates the scientific aspects that have not lost their relevance nowadays.

Novelty. It is proved that the scientific interest to K. Slypko-Moskal'tsev's work was to study the topical problems of the Ukrainian art at the turn of the 19th and early 20th centuries. Their research was conducted in two contexts. 1) «Domestic» context is associated with socio-political changes in the country. 2) K. Slypko-Moskal'tsev considered «Bourgeois» context as the best achievements and artistic experiments of the leading European masters of «contemporary art».

The practical significance. In this article Ukrainian scholars and teachers can find useful information in developing new courses on the history of the Ukrainian art and culture. Also, the results of the article can be used in working out of scientific and reference publications.

Key words: Kharkiv school of Art history, history of the Ukrainian art, boychukizm, art studies, Ukrainian studies, repressions.

Надійшла до редакції 1.12.2017 р.

UDC 78.481

**DZIAŁALNOŚĆ BANDURZYSTÓW GALICYJSKO-WOŁYŃSKICH PODCZAS DRUGIEJ
WOJNY ŚWIATOWEJ**

Jewheniwa Maria, doktor historii sztuki, wykładowca, Tarnopolski
Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny imienia Wołodomyra Hnatiuka, m. Tarnopol
kobza-te@ukr.net

Przeprowadzono analizę procesów społeczno-kulturowych na ziemiach galicyjsko-wołyńskich, które miały miejsce podczas okupacji sowieckiej i niemieckiej. Stwierdzono, że w tym okresie zapoczątkowano kształcenie bandurowe rodzaju publicznego, przeprowadzenie konkursów chórów amatorskich i instrumentalistów solowych, regularne wyjazdy z występami gościnnymi. Stwierdzono, że kluczowym wydarzeniem tego okresu został Regionalny Zjazd Ukraińskich Pracowników Kultury we Lwowie. Przeprowadzono analizę działalności koncertowo-edukacyjnej i pedagogicznej bandurzystów, stwierdzono wpływ organizacji koncertowo-artystycznych na rozwój sztuki grania na bandurze w kraju.

Słowa kluczowe: sztuka grania na bandurze, działalność koncertowo-edukacyjna, praktyka festiwalowo-konkursowa, ośrodki bandurowe, Halicko-Wołyńska szkoła bandurowa.

Ustalenie problemu. Początek drugiej wojny światowej (1939 r.) jest historycznym wydarzeniem, niejednoznacznie interpretowanym w źródłach naukowych. To wydarzenie kończy warunkowy etap rozwoju sztuki bandurowej na ziemiach galicyjsko-wołyńskich. Wraz ze zmianą ustroju społeczno-politycznego w Galicji i na Wołyniu władza radziecka podjęła szereg działań na rzecz restrukturyzacji edukacji w placówkach muzycznych. Na podstawie uchwał rządu radzieckiego względem kwestii kultury poprzednie instytucje – teatry, domy sztuki ludowej, biblioteki – zostały zamknięte, przemianowane i zreorganizowane jako dawne ideologicznie «szkodliwe» stowarzyszenia i ośrodki kulturalno-edukacyjne, ale podczas okupacji niemieckiej wzrasta aktywność życia kulturalnego i artystycznego bandurzystów galicyjsko-wołyńskich.

Przegląd najnowszych badań i publikacji. Dziś szczególne znaczenie zyskuje regionalne podejście do badań nad kulturą narodową. Problematyka sztuki bandurowej w ujęciu regionalnym przedstawiona jest w badaniach naukowych współczesnych uczonych, takich jak O. Wawryk (utworzenie szkół kobziarskich na Ukrainie), W. Dutcza (artystyczne mistrzostwo bandurzystów za granicą), B. Żepłyński (Twórcze portrety kobziarzy, bandurzystów, cytrzystów), I. Zinkiw (kształtowanie i rozwój sztuki bandurowej oraz instrumentarium na Ukrainie), O. Łehkun (działacze sztuki muzycznej Wołynia), N. Czernecka (rozwój sztuki bandurowej w kontekście kulturmuzycznej Wołynia XX – początku XXI st.). Jednakże, jeśli ruch bandurowy na Wołyniu w czasie II wojny światowej jest przedstawiony wystarczająco, to artystyczna dynamika rozwoju wykonania bandurowego w Galicji w tym okresie jeszcze nie była przedmiotem badań naukowych, co właśnie uwarunkowało wybór tematu artykułu.

Celem jest podkreślenie artystycznej i pedagogicznej działalności galicyjsko-wołyńskich bandurzystów w czasie II wojny światowej, współpracy z artystami z Ukrainy Wschodniej, przedstawicielami zachodnioeuropejskiej kultury muzycznej, co sprzyjać będzie kształtowaniu spójnego obrazu rozwoju sztuki bandurowej na Ukrainie.

Prezentacja głównego materiału. W życie koncertowe ziem ukraińsko-zachodnich końca 1930 – początku 1940 rr. lat. wdraża się przeprowadzenie dekad tematycznych, olimpiad, festiwali, rozwija się życie koncertowe, aktywizuje ruch chóralny, powstają grupy amatorskie bandurzystów, odbywają się sprawozdania grup artystycznych z udziałem bandurzystów. Inicjatorami przeprowadzenia koncertów są nowo utworzone organizacje, w których wiodącą rolę zaczynają odgrywać publiczne filharmonie i Budynki Twórczości Ludowej (BTL). W roku 1939 kijowska kapela bandurzystów odbyła podróż koncertową do Tarnopola, która stała się «pierwszym jednaniem duchowym» dwóch zdawna rozdzielonych części Ukrainy [40; 132]. Aby nawiązać bliższy kontakt z publicznością, według wspomnień H. Kytastego, bandurzystom było «dozwolono» wykonać nie ideologicznie zorientowany, ogólnie przyjęty w tym czasie repertuar, a na podstawie utworów ukraińskich, w tym tematyki Szewczenki [18; 22–25].

Istotnym wydarzeniem kulturalnym i artystycznym czasu wojennego we Lwowie zostało utworzenie dziecięcego zespołu bandurzystów przy Pałacu Pionierów i Uczniów [26; 3], męskiego chóru, działającego przy obwodowym oddziale BTL i przeprowadzenie Pierwszej obwodowej olimpiady twórczości dziecięcej oraz Pierwszej miejskiej olimpiady kółek amatorskich [24; 6]. Wśród uczestników regionalnego konkursu twórczości dziecięcej był młody galicyjski bandurzysta Ołeh Hasiuk, uczeń szkoły średniej m. Żółkwa, wykonujący ukraińskie pieśni ludowe [24; 6]. Imię Zinowia Sztokałki widzimy wśród uczestników męskiej kapeli Juria Singalewicz [25; 3], a także na liście laureatów Pierwszej miejskiej olimpiady kółek amatorskich, przeprowadzonej przez obwodowy oddział BTL. Wzmiankę o jego występie koncertowym opublikował polski magazyn Lwowa «Czerwony Sztandar» z dnia 9 maja 1941 roku: «Zwycięzcami są trio akordeonistów Instytutu Handlu Radzieckiego i bandurzysta Z. Sztokałko, student Lwowskiego Instytutu Medycznego» [57; 5].

Podczas II wojny światowej ożywia się działalność oddzielnych bandurzystów we Lwowie (J. Babuniak, S. Hanuszewski, M. Hrebenuk, S. Łastowicz, A. i S. Maluccy, J. Singalewicz, Z. Sztokałko), w Warszawie (O. i W. Sztule), Krakowie (O. Głótko, H. Berezowski), Chełmie i Krzemieńcu (K. Misewicz, I. Nahajewski, S. Kindzeriawy-Pastuchiw). W latach 1939–1941 w Chełmie została otwarta klasa bandury w Gimnazjum Ukraińskim, na czele której stał Kostiantyn Misewicz [12]. Do klasy uczęszczał 17-letni kleryk *Serhij Kindzeriawy-Pastuchiw* (1924–2013 rr.), który wspominał: «On (Misewicz – M. J.) od razu powiedział mi, że ma nadzieję mieć mnie w składzie zespołu, o którym marzył, pokazał podstawowe ćwiczenia i podarował bandurę swojego wyrobu» [3; 52]. Znaczącym było pierwsze wystąpienie S. Kindzeriawego-Pastuchowa w składzie trio razem z małżeństwem Misewiczów na koncercie szewczenkowskim (1941 r.) z aktorami teatru i tancerzami. Ich występy zostały utrwalone nie tylko na zdjęciach, ale również na płytach [12; 325–326]. W Chełmie trio bandurzystów wystąpiło na zaproszenie Kobiecej Sekcji przy Ukraińskim Komitecie Pomocy. Interesujący wykład o bandurze został zilustrowany

grą i pieśniami bandurzystów, którzy wykonali historyczne pieśni-dumki «O zniszczeniu Siczi», «O Morozence», «O Bajdzie», «Stoi jawor nad wodą» oraz szereg pieśni tanecznych i żartobliwych [38; 10].

Stanowienie edukacji muzycznej nowego typu publicznego związane było z otwarciem w m. Krzemieniec pierwszej szkoły muzycznej na Tarnopolszczyźnie (1939 r.) [32; 125]. Za wsparcia jej dyrektora I. Gipskiego do przedmiotów nauczania została wprowadzona gra na bandurze, co oznajmiło pojawienie się pierwszych pędów profesjonalnej bandurowej edukacji muzycznej na Tarnopolszczyźnie. W październiku 1941 r. przy towarzystwie «Proswita» Krzemieniecka Szkoła Muzyczna wznowiła funkcjonowanie. Wykładowcą klasy bandury był K. Misewicz [42; ark. 1]. O metodyce nauczania K. Misewicza świadczą wspomnienia S. Kindzeriawego-Pastuchowa, jednego z najlepszych jego uczniów [3; 72].

W lata wojenne ożywia się działalność profesjonalnego bandurzysty-pedagoga, ucznia K. Misewicza *Stepana Maluca (Palczyńskiego)* (1915–1991 rr.). W latach 1941–1944 rr. on razem z kierownikami i referentami gabinetu muzyki przy Lwowskim Instytucie Twórczości Ludowej organizuje studio gry na instrumentach strunno-szarpanych – bandurze, gitarze, mandolinie [43; 8–9], zajmuje się tworzeniem repertuaru dla zespołu bandurzystów, wprowadzając do niego pieśni strzeleckie i rebelianckie (razem ze Z. Sztokalkiem) [5; 11]. S. Maluca był pierwszym nauczycielem gry na bandurze siostr-bandurzystek Marii-Lilii i Teresy Wawryk, urodzonych na Tarnopolszczyźnie. Maria grała na instrumencie roboty K. Misewicza [13; 95–96].

Studio gry na bandurze przy ITL coroku rozpoczynało zajęcia 15 września i robiło ogłoszenia o zakupie od ludności bandur do celów edukacyjnych. Półgodzinne lekcje odbywały się dwa razy w tygodniu. Czesne wynosiło 20 złotych. Wśród wymogów do jego kandydatów było dobre opanowanie instrumentu, dobry głos i początkowe doświadczenie pracy kobziarskiej» [44; 3; 45, 3]. Jego uczestnicy uzupełnili nowopowstałą ukraińską kapelę bandurzystów, na czele której w tym czasie we Lwowie stał J. Singalewicz [27; 3].

W latach 1943–1944 rr. na Tarnopolszczyźnie wykładał znany pedagog- bandurzysta i śpiewak *Mykoła Hrysenko* (1889–1965 rr.), rodem z Kirowohrada. Później przeniósł się do Lwowa, gdzie pracował jako muzyk, artysta Lwowskiej Filharmonii Obwodowej (1948 r.) i równolegle był nauczycielem gry na bandurze we Lwowskim Liceum Muzycznym [15; 231]. M. Hrysenko był pierwszym nauczycielem W. Herasymenki – przyszłego wybitnego bandurzysty-projektanta, założyciela Lwowskiej zawodowej akademickiej szkoły bandurowej [13; 96–97].

Artyści K. Misewicz, S. Maluca, J. Singalewicz oraz M. Hrysenko pracowali nad rozwojem metod pedagogiki bandurowej. K. Misewicz i S. Maluca dołożyli także niemało wysiłku do udoskonalenia instrumentu. Korzystając z diatonicznych bandur konstrukcji K. Misewicza¹ szukali sposobów rozszerzenia zakresu instrumentu, pracowali nad stworzeniem rodziny bandur (w szczególności, bandury basowej) dla zbiorowych form muzycznych, pozwalających opanować grę wstystkimi starokobziarskimi i nowoczesnymi sposobami – czernihowskim i charkowskim. Chociaż nauczanie prowadzono według zbiorów muzycznych, K. Misewicz i S. Maluca głównie zajmowali się z uczniami improwizacją, studiując dawny tradycyjny sposób gry – czernihowski. Uprawiany był także charkowski sposób gry (H. Chotkewicza) przy użyciu nowych technik wykonania. Zespołowe granie i akompaniament miały charakter improwizacji, ponieważ szczególnych ustawień chóralnych nikt nie robił. Nauczanie prowadzono tak w ukraińskich szkołach muzycznych (K. Misewicz, S. Maluca), jak i przy kółkach amatorskich, zorganizowanych przez utalentowanych muzyków-bandurzystów (S. Maluca, J. Singalewicz, S. Hanuszewski) [13; 97].

W warunkach okupacji niemieckiej Lwów nadal pozostawał wiodącym ośrodkiem życia muzycznego nie tylko w Galicji, ale także na Ukrainie, gdzie pracowali i koncertowali bandurzyści. Ogłoszony 30 czerwca 1941 r. przez przewod OUN dekret w sprawie utworzenia niezależnego państwa ukraińskiego spowodował falę patriotyzmu, rewitalizację narodowego życia muzycznego i artystycznego. Stworzenie administracji ukraińskiej we Lwowie było sygnałem do jego szybkiego odrodzenia: ponieważ miasto na chwilę uciekło od presji reżimu bolszewickiego. Ukraińska inteligencja muzyczna dołożyła wszelkich starań aby podnieść poziom duchowy ludzi.

Przy BTL Lwowa został powołany oddział pracy kulturowej, który miał cztery pododdziały: Instytut Edukacji Narodowej (IEN), Instytut Twórczości Ludowej (ITL), sekcję żeńską i związek artystów. Z inicjatywy ITL wznowiło działalność Naukowe Towarzystwo Szewczenki we Lwowie, otwarto kino «Odeon», dokonano regularnej radiotransmisji ukraińskiej muzyki ludowej. Bandurtyści byli zapraszani na różne imprezy ukraińskie (wystawy, konkursy, koncerty, wykłady, spotkania), informację o których wyświetlały rubryki «Biuro Koncertowe», «Z Sali koncertowej» oraz «Co przynosi dzień» czasopisma «Lwowskie wiadomości» [13; 97–98].

Profesjonalna edukacja muzyczna była kultywowana przez liczne zespoły śpiewacze, chórowe, towarzystwa i związki muzyczne. W roku 1941 we Lwowie wznowiono działalność «Proswity», Towarzystwa Muzycznego imienia M. Łysenki, teologicznego towarzystwa naukowego [34; 116–117], Akademii

Teologicznej, NTSz. Został zreorganizowany «Ukraiński Teatr Lwowa» (nowoczesna opera), system edukacji na zasadzie mononarodowej, powołano dwa ukraińskie gimnazja (męskie i żeńskie). Zgodnie z programem ówczesnych szkół wyższych prowadzono zajęcia w dwóch artystycznych instytucjach edukacyjnych, stworzonych przez Ukraińców na zasadach społecznych – wyższym trzyletnim studiu teatralnym (1943 r.) oraz wyższym studium plastycznym (Ukraińska Akademia Sztuk Pięknych). Stworzono także trzyletnie zawodowe studio tańca, teatr lalek (1942) i teatr dla dzieci i młodzieży (obecnie – Teatr dla Młodzieży) [5; 11].

Od roku 1941 ITL podlega Ukraińskiemu Komitetowi Obwodowemu, przemianowanemu w 1942 r. na Ukraiński Komitet Centralny, który miał za zadanie centralizację życia ukraińskiego w nowych formach dla zachowania tożsamości narodowej. Ukraiński komitet obwodowy ITL w warunkach czasu wojennego rozwijał tradycje galicyjskich towarzystw muzycznych, kierował instytucjami naukowymi, związkami pisarzy (przewodniczący W. Paczowski), dziennikarzy (przewodniczący M. Hołubeć), muzyków (przewodniczący S. Ludkiewicz, zastępca Z. Łyśko, sekretarz W. Wytwicki), malarzy (przewodniczący M. Osinczuk, zastępca I. Iwaneć – mistrz bandur, referent A. Maluca – bandurzysta), artystów teatralnych (przewodniczący W. Bławacki) [48; 4]. Wasyl Witwicki wspominał: «...my natychmiast zorganizowaliśmy swoje związki pisarzy, malarzy, aktorów, muzyków i razem zjednoczyliśmy się w klubie literacko-artystycznym Lwowskiego Konserwatorium Muzycznego [7; 106].

Ważna rola w rewitalizacji pracy artystów należała do Lwowskiego Ukraińskiego Klubu Literacko-Artystycznego (LMK, 1941 r.), w którym intelektualiści omawiali aktualne zagadnienia nauki, literatury i sztuki, spotykali się ze swoimi kolegami z innych regionów Ukrainy [33]. W LMK regularnie odbywały się naukowe, twórcze wieczory i akademie, dedykowane pamiętnym datom ukraińskiej historii, koncerty, wystawy etc [10; 3]. W klubie często występowali z naukowymi odczytami muzycy, zwłaszcza S. Ludkiewicz, a także Ojcowie Bazylianie, wśród nich – zakonnik-bandurzysta Ireneusz Gotra, który wykładał studentom, ilustrując grą na bandurze [54; 5].

W Galicji koncertowali wybitni artyści – śpiewacy-soliści, orkiestry kameralne, zespoły operowe i orkiestrowe. Na zaproszenie KB z własnymi koncertami przyjeżdżali bandurzyści, czasami w składzie chórów. Wśród nich – bandurzysta-aktor H. Berezowski i charkowski bandurzysta H. Bażuł, który z powodu prześladowań politycznych został zmuszony do przeniesienia się na Tarnopolszczyznę, do m. Czortków, gdzie rozpoczął występy jako solista [4; 46–52]. Zachował się afisz jednego z koncertów akademii (od dnia 16 grudnia 1943 r.), z którego wiadomo, że H. Bażuł wykonywał «Dumkę o Morozence» oraz «Wiązanekę ukraińskich pieśni ludowych» [13; 100].

W listopadzie 1943 r. rezonansowym wydarzeniem artystycznym we Lwowie stały się koncerty Kijowskiej kapeli bandurzystów im. T. Szewczenki (kierownik – Hryhorij Kytasty), które odbywały się w salach LMK, ITL, «Odeonu» i Opery. Istotnym dla kijowskich bandurzystów było spotkanie z metropolitą Andrejem Szeptyckim [17; 3]. Uczestnik kijowskiej kapeli, bandurzysta z Połtawy H. Nazarenko, a także Z. Sztokałko, S. Hanuszewski uczestniczyli w występach gościnnych i transmisjach na żywo lwowskiego radio [20; 4].

W czasie dziewięciomiesięcznego turnusu kijowska kapela odegrała ponad 800 koncertów w dystrykcie Galicja, w tym na Tarnopolszczyźnie [30; 3]. J. Chomiński odnotował: «Chociaż bandura jak instrument ludowy w Galicji jest znana i nawet przed wojną można było usłyszeć oddzielnych bandurzystów, jednak zbiorowa gra na bandurach... jest u nas nowością» [51; 3]. Recenzent Ł. (Łastowicz – M. J.) określił jasne formy narodowe koncertów i zaktualizowany repertuar kapeli: wiązanekę z trzech pieśni strzeleckich («Hej, bracie mój», «Och, na łące czerwona kalina», «Upadł strzelec»), pieśni historyczne («Oj na górze żniwiarze żną», «O Morozence»), pieśni i marsze strzelców siczowych [30; 3, 51; 3].

Aktywną działalność z rozbudowy muzycznego (w tym bandurowego) anatorstwa i zawodowej kultury muzycznej przeprowadzano w Zakładzie Muzyki ITL na sześciu obszarach: ogólnym, muzycznym, teatralnym, literackim, etnograficznym, sztuk pięknych i stosowanych, o czym pisały «Lwowskie wiadomości». Instytut posiadał bibliotekę, w której był oddział nut i warsztaty artystyczne, z których jeden produkował instrumenty muzyczne, w tym bandury. W ITL istniał także wydawniczy dział literatury muzycznej, który w czasie okupacji niemieckiej w 1942 r. opublikował znaczną liczbę aranżacji pieśni ludowych M. Łysenki, S. Ludkiewicza, M. Leontowicza i K. Stecenki. Bandurzyści pracowali w trzech sekcjach ITL: muzycznej, teatralnej i plastycznej [13; 100].

W Związku zawodowym ukraińskich artystów-plastyków (ZPUAP) członkami zarządu byli bandurzyści-projektanci Iwan Iwaneć, Antin i Stepan Malucy, Jurij Singalewicz. Oni organizowali wieczory dyskusyjne i publikowali artykuły w czasopiśmie literacko-artystycznym «Nasze dni» oraz czasopiśmie «Lwowskie wiadomości». ZPUAP odkrył studio malarstwa scenicznego dla początkujących, prowadził wystawy personalne młodych artystów. W okresie lat 1941–1944 odbyło się pięć wystaw we Lwowie, na których zostały przedstawione prace bandurzystów-malarzy szkoły O. Nowakowskiego, braci Malucy, urodzonych na Tarnopolszczyźnie [35; 3].

W sekcji teatralnej ITL (kierownik J. Horniatkiewicz) zorganizowano kursy reżyserów, które ukończył słynny galicyjski bandurzysta-pedagog *Jurij Singalewicz* (1911–1947 rr.), organizator zespołu bandurzystów, autor aranżacji ukraińskich pieśni ludowych i własnych utworów bandurowych («Pieśń o wyzwoleniu», «Kołysanka»). Teatralny gabinet ITL założył profesjonalne studio-szkołę baletu, «Studio-teatr» (reżyser J. Szerehij), a także teatr kukielkowy i dziecięcy. Wśród twórczych zespołów ITL wyróżniał się zespół młodych aktorów teatru «Wesoły Lwów», którym kierował aktor-bandurzysta O. Hasiuk.

Powstały wokalne grupy, kółka chórowe, orkiestry kameralne (cytrystów, mandolinistów), kapeli bandurzystów [41; 2]. Tak więc przy ITL działały dwa zespoły męskie bandurzystów pod kierownictwem S. Hanuszewskiego i J. Singalewicza, w składzie których brali udział tarnopolscy bandurzyści J. Babuniak, A. i S. Maluca, J. Swistel, Z. Sztokałko [22; 3]. Biuro koncertowe (BK) okresowo organizowało występy gościnne tych twórczych zespołów [9; 3, 23; 5].

Głównym wydarzeniem życia koncertowego bandurzystów podczas II wojny światowej został Regionalny zjazd ukraińskich pracowników kultury we Lwowie (14 marca, 1943 r.), w ramach którego odbyły się koncerty bandurzystów galicyjsko-wołyńskich [55; 9]. Podczas występów zostały zjednoczone dwie kapele bandurzystów. Wśród uczestników byli przedstawiciele dwóch ośrodków – Zachodniopodolskiego i Południowożyńskiego – J. Babuniak, S. Hanuszewski, W. Tereszczuk, W. Jurkiewicz, S. Maluca, J. Singalewicz, H. Smyrny, R. Maslanyk, Kucharyszyn, S. Łastowicz, A. Karpiak [13; 102]. W robocie zjazdu brali udział dyrygenci o. S. Saprun i M. Kolessa. W jednym z występów sprawozdawczych Prezesa ITL o. S. Saprun omówił organizację we Lwowie Pierwszej kapeli instrumentów ludowych z udziałem bandurzystów: «*Zorganizujemy kapelę instrumentów ludowych, głównie bandurzystów ...*» (kursywa – M. J.) [41; 2].

Aktywizacji wykonawstwa bandurowego sprzyjał także chóralny ruch Galicji, urządzający święta piosenno-muzyczne, koncerty okolicznościowe, konkursy chórów, które zostały dowodem «tej wielkiej potężnej siły, co posiada ją śpiew zbiorowy – jeden z najlepszych sposobów skupienia i wiązania wielkich kółek w silne i zdyscyplinowane jednostki» [16; 3]. Pewnym podsumowaniem twórczej pracy ITL było przeprowadzenie przez BK w maju 1942 r. Pierwszego regionalnego konkursu chórów amatorskich, poświęconego 100. rocznicy urodzin M. Łysenki, co wywarło szczególne wrażenie na społeczeństwie ukraińskie. Drugi regionalny konkurs chórów, który odbył się w marcu 1943 r., był poświęcony twórczości kompozytorów K. Stecenki i M. Leontowicza. Jego końcowa tura odbywała się we Lwowie i zakończyła się wielkim koncertem [11; 11].

Galicyjscy bandurzyści byli uczestnikami i kierownikami zespołów muzyczno-chóralnych. Tak więc w składzie orkiestry «Bandura» pod kierunkiem bandurzysty Tarasa Łozińskiego był artysta J. Babuniak z Brzeżanszczyzny. Z profesjonalnym chórem W. Ostaszewskiego występowali J. Babuniak i W. Jurkiewicz. Chórem mieszanym «Proswity» w. Kalne kierował Z. Sztokałko. Współpraca solistów-bandurzystów z zespołami chórowymi była zjawiskiem naturalnym, gdyż kontynuowała tradycje, zapoczątkowane przez M. Łysenkę² [22; 3].

Ważnym podsumowaniem twórczej działalności ITL w Galicji został także Pierwszy regionalny konkurs amatorskich instrumentalistów solowych (16 maja, 1943 r.). W programie zaznaczono było: «W celu ujawnienia nowych wykonawców organizujemy konkursy solistów, wykazujące wielkie skarby, co ich posiada nasz utalentowany naród...» [6; 11]. Co istotne, między innych solistów-instrumentalistów zwycięstwo zdobył bandurzysta z Tarnopolszczyzny J. Babuniak z m. Brzeżany [37; 4]. Zwycięzcy konkursu wystąpili na krajowej radiofonii i finałowym koncercie, który odbył się w auli Lwowskiej Wyższej Szkoły Muzycznej im. M. Łysenki.

W lata II wojny światowej we Lwowie rozwinęła się działalność *Semena Łastowicza*, pseudo Czuliwski (1910–1987 rr.) – wysoce wykształconego i utalentowanego bandurzysty (ucznia K. Misewicza), organizatora chórów i kółek dramatycznych w Galicji, uczestnika wyjazdów gościnnych zespołów (trio, kwartetu, kwintetu), działającego pod kierownictwem S. Hanuszewskiego, a także koncertów zjednoczonej kapeli, która pracowała we Lwowie przy BK ZTL. Podczas koncertów towarzyszył swoim występom odczytami o bandurze, pisał do czasopisma «Lwowskie wiadomości» [28–31, 49–50]. W składzie różnych grup artystycznych S. Łastowicz razem z Z. Sztokałką przeszedł szlakami wojny aż do Niemiec. Na emigracji S. Łastowicz-Czuliwski zrobił dla Z. Sztokałki bandurę. On napisał podręcznik z konstruowania bandury dla majsterkowiczów-amatorów «Listy o bandurze», wydany później w USA przez M. Diakowskiego, ucznia Z. Sztokałki [13; 104].

Urodzony we Lwowie *Wołodymyr Jurkiewicz* (1923–1985 rr.), uczeń J. Singalewicza, występował w składzie duetu (z J. Babuniakiem), trio (z Z. Sztokałką i S. Malucą), kwintetu (razem z Z. Sztokałką, J. Singalewiczem¹, S. Łastowiczem, S. Hanuszewskim), a także zjednoczonej kapeli bandurzystów ITL. Będąc wojownikiem UPA, wyemigrował do Niemiec, gdzie kontynuował swoją działalność koncertową raz z Zinowijem [13; 104].

Wśród pierwszych uczniów K. Misewicza, który należał do ośrodka Zachodniopodolskiego, był o. *Isydor Nahajewski* (1908–1989 rr.) – działacz religijny i społeczny, historyk z zawodu. Za udział w ukraińskim ruchu narodowym I. Nahajewski został uwięziony w obozie koncentracyjnym Bereza-Kartuska (1939 r.). Uciekając od represji radzieckich, przeniósł się do miasta Hrubieszowa (obecnie Polska), gdzie pracował referentem kulturowo-oświatowym Ukraińskiego Komitetu Pomocy (UKP), utrzymując twórcze kontakty z K. Misewiczem. W latach 1943–1945 rr. I. Nahajewski pracował kapelanem dywizji «Galicja» w amerykańskiej strefie okupacyjnej dla jeńców wojskowych na Zachodzie (1945–1947 rr., Włochy-Niemcy) i był członkiem chóru pod kierownictwem o. S. Saprana – muzyka, dyrygenta, byłego prezesa ITL we Lwowie [36; 40].

Uczeń K. Misewicza *Stepan Hanuszewski* (1920–1971 rr.) przeszedł do historii sztuki bandurowej Galicji jako organizator i przywódca «wzorowego zespołu» bandurzystów, który odbył występy gościnne na terenach zachodnioukraińskich w latach okupacji niemieckiej, zwłaszcza na Tarnopolszczyźnie [41; 2]. Z. Sztokałko tak powiedział o występie kwartetu S. Hanuszewskiego: «Wykonawcy mają dobrze opanowane głosy i instrumenty, i w większości pieśni zachowują stary kobziarski styl i sposób wykonania, nawet z dodatkiem własnych uwag recytatywnych...» [1; 5, 2; 3].

Do Zachodniopodolskiego ośrodka bandurzystów należał również *Jarosław Babuniak* (1924–2013 rr.), uczeń Anatolia Biłockiego. Uczył się w Brzeżańskim Gimnazjum, koncertował w duecie bandurzystów (razem z W. Jurkiewiczem), który został zwycięzcą Pierwszego regionalnego konkursu we Lwowie (1943 r.) [6; 11]. Jako śpiewak, bandurzysta i skrzypek J. Babuniak z występami gościnnymi po Galicji jeździł w składzie oktetu wokalistów «Bandura» pod kierownictwem bandurzysty T. Łozińskiego, urodzonego na Brzeżańszczyźnie. J. Babuniak był bandurzystą-wojownikiem dywizji «Galicja», później został organizatorem i kierownikiem zespołu bandurzystów, utworzonego na podstawie chóru «Burlaka» w obozach dla osób internowanych w m. Rimini (Włochy, 1945–1947 rr.) i Anglii (1947–1948 rr.). W Wielkiej Brytanii rozwinął tradycje czernihowsko-kijowskiej szkoły gry. Wśród jego uczniów są znani bandurzyści W. Mota, W. Łuciw, Mirosław i Michał Postolanowie [13; 73].

We Lwowie zdobyła wykształcenie artystyczne (zwłaszcza i bandurowe) urodzona na Tarnopolszczyźnie *Mirosława Hrebenuk-Onuferko* (1922–1996 rr.). W latach 1943–1948 pod nazwiskiem Dermanczuk występowała jako śpiewaczka-bandurzystka a także w składzie trio bandurzystek (razem z siostrami M. i T. Wawryk). We Lwowie M. Hrebenuk była uczestniczką mieszanej kapeli bandurzystów pod kierownictwem J. Singalewicza, a także tańczyła w zespole «Czarnogóra» pod kierownictwem J. Czuperczuka. W latach zesłania (1948–1956 rr.) bandurzystka występowała w grupie artystów-więźniów O. Hryńki [13, 74]. Utraciwszy zdrowie w więzieniu, M. Hrebenuk niekiedy czas przebywała w obozie dla inwalidów (m. Abez, Republika Komi), w roku 1956 wróciła do Lwowa, gdzie pracowała artystką-bandurzystką filharmonii obwodowej, występując w zespole z bandurzystami O. Hasiukiem, W. Dyczakiem, W. Pronikiem, O. Szumyłowiczem [8; 406].

Wśród plejady utalentowanych artystów, twórczość których stała się dziedzictwem kulturowym nie tylko Ukrainy, lecz i całego świata, wyróżnia się postać *Zinowija Sztokałki*. W ITL we Lwowie (1941 r.) Z. Sztokałko jest jednym z najbardziej aktywnych członków, bierze czynny udział w sprawie odrodzenia kapeli bandurzystów pod kierownictwem lwowskiego bandurzysty-pedagoga J. Singalewicza, pracuje w składzie rozmaitych zespołów bandurzystów: duetów, trio, kwartetów, kwintetów, jest stałym uczestnikiem porannych i wieczorowych programów koncertowych lwowskiego radia [14; 141–157].

W lwowskim okresie twórczości Sztokałki-bandurzysty zostały założone główne zasady jego działalności scenicznej, ukształtował się styl kompozytora-pedagoga, rozwinięty w niemieckim i amerykańskim okresie życia i twórczości. Szereg jego kompozycji bandurowych, które po raz pierwszy zostały aprobowane na scenie w środowisku galicyjsko-wołyńskim, stały się podstawą zbioru repertuarowego «Kobza» [Sztokałko Kobza]. Lwowski okres życia Z. Sztokałki był decydującym w kształtowaniu jego światopoglądu, stanowienia osobowości, utwierdzenia się jako profesjonalnego bandurzysty [13]. Właśnie we Lwowie bandurzysta zdobył doświadczenie sceniczne i zyskał znaczne podstawy muzyczno-teoretyczne, ukończył rękopis zbioru repertuarowego «Kobza», który stał się pierwszym na Ukrainie Zachodniej podręcznikiem gry na bandurze [53].

W czasie II wojny światowej Z. Sztokałko czynnie występuje na ziemiach tarnopolskich. Występ bandurzysty na koncercie ku czci Szewczenki, zorganizowanym przez Komitet Rejonowy teatru im. I. Franki, wywarł szczególne wrażenie na słuchaczy Tarnopola 15–16 marca 1943 r. Pod czas koncertu wykonał na bandurze kantatę «Na śmierć Szewczenki» M. Łysenki, «Dumkę o kozaku Hołocie», pieśń «Oj, pójdę łąką» i autorską «Pieśń o kozaku Mamaju», demonstrując «niezwykle inteligentną i piękną technikę gry oraz cudowny głos barytonowy» [52; 4]. 19 marca 1943 r. ten sam koncert został powtórzony specjalnie dla młodzieży miasta [52; 4].

Twórcza i organizacyjna działalność Z. Sztokałki na terenach Galicji, zwłaszcza rodzimej Tarnopolszczyzny, dała impuls do eksperymentowania z nagraniami utworów wokalnych i instrumentalnych, dokonanych w USA, służyła wielką szkołą stanowienia jego jako artysty i myśliciela. W tym czasie całkowicie ukształtowały się artystyczno-twórcze zasady bandurzysty, kontynuowane na emigracji [14].

Nieprzeciętną postacią, działalność której wywarła znaczący wpływ na rozwój sztuki bandurowej Galicji i Wołynia był *Kostiantyn Misewicz* [12; 318–329]. Jego działalność koncertowa, pedagogiczna i konstruktorska stworzyła przesłanki dla dalszego rozwoju profesjonalnego sztuki bandurowej kraju, utorowała drogę dla pojawienia się nowych (po Chotkiewicz) prób chromatyzacji instrumentu. Połączywszy ośrodki Zachodniopodolski i Południowowołyński K. Misewicz został założycielem Galicyjsko-Wołyńskiej szkoły bandurowej [13; 55–71].

W ośrodku Południowowołyńskim wykonawcze tradycje K. Misewicza zostały kontynuowane przez młodszą generację bandurzystów, adeptów jego szkoły. Do ośrodka tego należeli: Jakiw Byczkiwski, Michej Kwasilowicz, Teodozij Karpiak, Leonid Kostrycki, Aleksander Główko, Wasyl i Oleg Sztule, Jurij, Pawło, Mirosława i Anfisa Swiderscy, Mefodij Bohotnycia i jego małżonka Walentyna, Margaryta Bono-Misewicz, Semen Czornobaj [13; 90].

Niezwykle owocne były kontakty K. Misewicza z braćmi Sztulami. Oleg Sztul był działaczem OUN, dziennikarzem i krytykiem. W latach 1939–1941 rr. O. Sztul pracował referentem kulturowym OUN w Generalnym Gubernatorstwie (Kraków) [46; 441–442]. Wasyl Sztul pracował sekretarzem UKP Chełmszczyzny, a także był członkiem zespołu redakcyjnego czasopisma «Wołyń» (m. Równe, 1941) [46; 441–442].

W latach II wojny światowej ukraińscy bandurzyści Wołynia i Galicji wstępują do szeregów UPA, dając koncerty dla osób cywilnych, później w obozach jenieckich. Wśród promotorów idei państwowości i uczestników walk byli bandurzyści – autorzy bohaterkich piosenek patriotycznych: J. Babuniak, S. Hanuszewski, S. Łastowicz, bracia S. i A. Maluca, R. Maslanyk, K. Misewicz, H. Smyrny, Z. Sztokałko, W. Jurkiewicz.

Podczas niemieckiej okupacji zachodniego regionu Ukrainy czynnie działały zespoły bandurzystów różnych form: duety, tria, kwartety, kwintety. Oddzielne zespoły koncertowały po Galicji i Zakarpaciu. S. Maluca w duecie z bratem Antonem, na Kongresie Ukraińskiej Głównej Rady Wyzwoleńczej (lipiec, 1944 r.), wykonali własną pieśń powstańców «Hej, stepami» oraz marsz «Wyjazd w obcy kraj» [13; 105].

Rozpowszechnionymi wśród bandurzystów stały się narodowy hymn powstańców Wołynia, napisany przez bandurzystę O. Główkę (na sł. R. Brzeskiego), pieśni strzeleckie «Czerwona kalina» S. Czarnieckiego, «Leć, moja dumko» D. Honty (na sł. wiersza R. Kupczyńskiego «W obcej ziemi»), «Dziś od was odjeżdżam», «Partyzancka» Z. Sztokałki, marsze powstańskie z Wołynia w nagraniu W. Jurkiewicza («Świeci księżyc», «Oj tam pod lasem»). Autorem pieśni powstańskiej «Nie martwcie się, młodzi przyjaciele» (na sł. O. Olesia) był znany bandurzysta, uczeń Misewicza, Bohdan Hanuszewski. Bandurzyści do swoich programów koncertowych brali wiele różnych gatunków ukraińskich piosenek ludowych w aranżacji Z. Sztokałki [13; 105].

Więc, bandurzyści-wojownicy K. Misewicz, J. Babuniak, W. Jurkiewicz, bracia Motowie, bracia Maluca, Z. Sztokałko dodali jasną stronę w rozwoju sztuki bandurowej Galicji i Wołynia, przyczynili się do rozprzestrzenienia repertuaru powstańczego nie tylko na Ukrainie, lecz i w zachodniej diasporze ukraińskiej.

Wnioski i perspektywy podalszych badań. Jak widzimy, w czasie II wojny światowej bandurzyści występowali na stronach prasy ukraińskiej i obcojęzycznej (*A., A.A – Sztokałko, Ł. – Łastowicz, uczestnik – Łastowicz, I. M. – Iwan Majstrenko oraz in.*), byli zwycięzcami konkursów (Z. Sztokałko, O. Hasiuk, J. Babuniak, W. Jurkiewicz), aktywnie prowadzili twórczą działalność pod auspicjami Gabinetu Muzyki i Biura Koncertowego Instytutu Twórczości Ludowej Ukraińskiego Komitetu Centralnego we Lwowie, Chełmie i Krzemieńcu w statusie referentów Gabinetu Muzyki (A. i S. Maluca), nauczycieli bandury (K. Misewicz, S. Maluca, Z. Sztokałko, M. Hrysenko), majsterkowiczów bandurowych (K. Misewicz, I. Iwaneć, bracia Maluca), organizatorów koncertów (K. Misewicz, J. Babuniak, T. Łoziński, Z. Sztokałko), kierowników zespołów bandurzystów (K. Misewicz, S. Maluca, J. Singalewicz, S. Hanuszewski). Więc, podczas II wojny światowej na ziemiach galicyjsko-wołyńskich ułożyły się sprzyjające warunki dla kształtowania podstaw zawodowej sztuki bandurowej, która rozwinęła się w późniejszym okresie. Artykuł nie wyczerpuje wszystkich aspektów działalności bandurzystów w zaznaczonym okresie, co warunkuje konieczność bardziej zasadniczych badań.

Notatki

¹ Diatoniczna bandura K. Misewicza, kupiona w Kijowie, posiadała 12 basków i 18 przystrunków. Obecnie jest przechowywana w Krzemienieckim Muzeum Krajoznawczym, zaznaczona jako torban (tzw. «bandura pańska», № 121–139 95).

² Jak wiadomo, M. Łysenko współpracował z bandurzystami W. Owczynnikowym i H. Chotkiewiczem (1885, 1898–1899 rr.) – autorami pierwszych pomocy teoretycznych gry na bandurze.

Wykaz źródeł

1. **A. Koncerty kapeli kobzariw** // Lwiwski wisti. – 1942. – 31 grudnia, 1–2 stycznia. – 1943. – Cz. 1 (421).
2. **A. A. Koncert bandurystiw u Żowkwi** / A. A. // Lwiwski wisti. – 1942. – 14 żowtnia. – Cz. 233 (357).
3. **Album Szkoły kobzarskoho mystectwa w Nowym Jorku** / Materiały zebrały, wporiadkuwały ta wydały przyjaceli Szkoły kobzarskoho mystectwa. – Nowy Jork, 1978. – 118 s.
4. **Bażul H.** Z banduroju po switu: spohady / Hryhorij Bażul // Bandura. – 1984. – № 9–10. – S. 46–52.
5. **Ben.** Instytut narodnoji tworczosty. Dwa i piwroku joho dijalnocy / Ben // Krakiwski wisti. – 1944. – Cz. 1–2.
6. **Ben.** Perszuj krajewyj konkurs samodijalnych solistiw u Lwowi // Krakiwski wisti. – 1943. – Cz. 107 (845).
7. **Wytwyckyj W.** U Generalnij Gubernii / W. Wytwyckyj // Suczasnist. – 1986. – Cz. 2. – S. 102–115.
8. **Heletij J.** Ja maju w serci te, szczo ne wmyraje (Dokumentalnyj narys pro bandurystku Myrosławu Hrebeniuk) / Jarosław Heletij // Kobzarstwo XX – poczatku XXI stolittia w imenach: joho tworci ta chranyteli. Miżnar. nauk.-prakt. konferencja. 9–10 listopada 2015 r. – Lwiw : Koło, 2016. – S. 391–409.
9. **Gerynowycz O.** Z praci Koncertnogo Biura / O. Gerynowycz // Lwiwski wisti, 1942. – Cz. 94 (218). – 1 trawnia.
10. **Dyskusijnij wieczir** // Lwiwski wisti. 1942. – Cz. 9 (133). – 16 stycznia.
11. **Druhuj Krajewyj konkurs choriw** // Ridna zemla. – 1943. – Cz. 10 (75).
12. **Jewheniewa M.** Kost' Misewicz: mystečkij wnesok u rozwytok ukraińsko-polskich wzajemyn / M. W. Jewheniewa // Dialoh dwoch kultur: X Miżnarodni zustriczi naukowciw. – Warszawa ; Lublin. – R. 8. – Zosz. 1–2. – 2014. – S. 318–329.
13. **Jewheniewa M.W.** Formuwannia bandurnoho mystectwa Ternopilszczyny : dys. ... kand. mystectwoznawstwa : 17. 00. 03. / M. W. Jewheniewa : Lwiwska nac. muzyczna akademia im. M.W. Łysenka. – Lwiw, 2017. – 291 s.
14. **Jewheniewa M.** Sztrychy do tworczoho portreta bandurysta Zinowija Sztokałka / Maria Jewheniewa // Kobzarstwo XX – pocz. XXI st. w imenach: joho tworci ta chranyteli. Miżnar. nauk.-prakt. konferencja. – 9–10 listopada 2015 roku Lwiw – Ukraina. – Lwiw : Koło, 2016. – S. 141–157.
15. **Żepłyńskij B.** Mykoła Hrysenko – zasnownyk profesijnoci akadeicnoji bandurnoci pedagogiki u Lwiwskich nawczalnych zakładach / Bohdan Żepłyńskij, Roksolana Hawryluk // Wisnyk LNU. – Seria : Mystectwoznawstwo. – Lwiw, 2009. – Wyp. 9. – S. 229–234.
16. **Za rozwytok chorowoho mystectwa** // Lwiwski wisti. – 1941. – Cz. 76.
17. **I. M.** Kyjiwskij bandurysty u Mytropolyta Andreja // Lwiwski wisti. – 1943. – Cz. 257 (677). – 9 listopada.
18. **Kytastyj H.** Burżuazna Hałyczyna, triumf Szewczenka nad Stalinym i – «Wse ż taky Ukraina» (iz spohadiw pro perszu podoroż Kapeli bandurystiw po «wyzwołenij» Zachidnij Ukraini) / H. Kytastyj // Bandura. – 1984. – № 9–10. – łypeń – żowteń. – S. 22–25.
19. **Krajewyj instytut narodnoji tworczosty:** joho zawdannia ta znaczenia dla ukraińskoho hromadianstwa [Referat] // Lwiwski wisti. – 1941. – Cz. 17.
20. **Koncert kapeli bandurystiw** // Lwiwski wisti. – 1942. – Cz. 109 (233). – 19 trawnia.
21. **Koncert kapeli bandurystiw im. T. Szewczenka w Kłubi** // Lwiwski wisti. – 1943. – Cz. 257 (677). – 9 listopada.
22. **Koncerty kapeli bandurystiw pid prowadom S. Hanuszewskoho** // Lwiwski wisti. – 1942. – Cz. 232 (356). – 13 żowtnia.
23. **Koncertne Biuro UCK powidomlaje** // Lwiwski wisti. – 1943. – Cz. 296 (716). – 24–27 grudnia.
24. **Kulturne žyttia bandurystiw u Lwowi** // Wilna Ukraina. – 1940. – 2 łypnia. – № 152 (233).
25. **Kulturne žyttia bandurystiw u Lwowi** // Wilna Ukraina. – 1940. – 17 czerwnia. – № 218 (299).
26. **Kulturne žyttia bandurystiw u Lwowi** // Wilna Ukraina. – 1941. – 27 lutoho. – № 48 (335).
27. **Kurs hry na banduri** // Lwiwski wisti. – 1943. – Cz. 35 (455). – 18 lutoho.
28. **L. Druhuj wystup Kyjiwskich bandurystiw** // Lwiwski wisti. – 1943. – Cz. 266 (686). – 19 listopada. – S. 3.
29. **L. Z pisneju i banduroju w masy** // Lwiwski wisti. – 1944. – Cz. 137 (856). – 16 czerwnia. – S. 3.
30. **L. Perszuj wystup Kyjiwskich bandurystiw** // Lwiwski wisti, 1943, Cz. 264 (684). – 17 listopada.
31. **L. T. Koncert kapeli bandurystiw** // Lwiwski wisti. – 1943. – Cz. 277 (697). – 2 grudnia. – S. 3.
32. **Łehkun O. H.** Postati muzycznoji kltury Pivdenno-Zachidnoji Wołyni perszoci tretyny XX stolittia / O. H. Łehkun // Naukowi zapysky Ternopilskoho nacionalnoho pedagogicznoho uniwersytetu imeni W. Hnatiuka. – Seria : Mystectwoznawstwo. – № 1/ 2011. – Ternopil, 2011. – S. 124–129.
33. **Literaturno-mystečkij wieczir z nahody widkryttia biblioteki «Proswity» u Krakowi «Krakiwski wisti».** – 1940. – Cz. 38. – 15 trawnia.
34. **Łučkij O.** Kulturne žyttia ukrajinciw Lwowa w 1941–1944 rr. / O. Łučkij // Kulturne žyttia w Ukraini (zachidni zemli): Dokumenty i materiały: U 3 t. – Kyjiw, 1995. – T. 1. 1939–1953. – 749 s.
35. **Maluca A.** Za czystotu stylu i charakteru mystectwa (Z prac Krajewoho Instytutu Ukraińskoji Narodnoji Tworczosty) / Antin Maluca // Lwiwski wisti. – 1941. – 16 żowtnia. – Cz. 59.
36. **Nahajewskij I.** Spohady polowoho duchiwnyka / Isydor Nahajewskij. – Toronto : Ukraińska knyżka, 1985. – 186 s.
37. **Nasza дума, наша пісня не вмре, не zahyne** // Ridna zemla. – 1943. – Cz. 21 (83). – 23 trawnia.
38. **Ostrowskij W.** Bandura w Chołmszczyni / W. Ostrowskij // Krakiwski wisti. – 1940. – 24 listopada. – Cz. 28.
39. **Och. Rik praci Instytutu Narodnoji Oswity** // Lwiwski wisti. – 1942. – 15 trawnia. – S. 8–9.
40. **Samczuk U.** Żywi struny. Bandura i bandurysty / U. Samczuk. – Detrojt : Wydannia kapeli bandurystiw im. T. Szewczenka, 1976. – 468 s.
41. **Saprun S.** Za zdwygnennia ukraińskoho mystečkoho žyttia : referat naczalnyka Widdiłu dla spraw mystectw, dyrektora INT o. prof. Sapruna na zjizdi dijacziw kulturnoci praci u Lwowi 12. III. b. r. // Krakiwski wisti. – 1943. – 21 bereznia. – Cz. 59 (797).

42. *Spisok uczitelej muzykalnoj szkoły g. Kriemienca Kriemienieckiego okruga* // DATO. – F. r. – 204. – Op. 1. – Spr. 46. – 2 ark.
43. *Strutynska A.* Na storozni narodnych skarbiw. Serce INT-u // Naszi dni. – 1943. – Cz. 8. – serpeń.
44. *Studija hry na banduri* // Lwiwski wisti. – 1942. – Cz. 198 (322). – 3 weresnia.
45. *Studija hry na szczypkowych instrumentach* // Lwiwski wisti. – 1943. – Cz. 224 (644). – 1 zowtnia.
46. *Teliga O.* «O, kraju mij...». Twory, dokumenty, biograficzny narys. – Wyd. 2 / Ołena Teliga. – K. : Wydawnictwo imeni Ołeny Teligi, 2006. – 496 s.
47. *Ukrajniskij nacjonalnyj chor. Koncerty oktetu Łozynskoho* // Lwiwski wisti. – 1942. – Cz. 291 (415). – 20–21 grudnia. – S. 5.
48. *Ukrajniski szczodenni wisty.* – 1941. – 8 lypnia.
49. *Uczasnyk.* Kapela bandurystiw u Krakivskomu Dystrykti // Lwiwski wisti. – 1943. – Cz. 73 (493). – 3 kwitnia. – S. 3.
50. *Uczasnyk. Konzari-bandurysty u Sambori* // Lwiwski wisti. – 1942. – Cz. 295 (419). – 29 grudnia. – S. 4.
51. *Chominiskij J.* Koncert bandurystiw // Lwiwski wisti. – 1943, Cz. 279 (699). – 4 grudnia.
52. *Szewczenkiwiskij koncert u Ternopoli* // Lwiwski wisti. – 1943. – Cz. 66 (486), 26 bereznia.
53. *Sztokałko Z.* Kobza. Zbirka pjes dla bandury / Z. Sztokałko. – K.; Toronto; Edmonton : Takson, 1997. – 359 s.
54. *Szczo prynosyt deń* // Lwiwski wisti. – 1942. – Ч. (160). – 19 lutoho.
55. *Jus.* Krajewyj zjizd kulturno-oswinitnich praciwnykiw u Lwowi // Naszi dni. – 1943. – Cz. 4.
56. *800-j koncert Koncertnoko Biura* // Lwiwski wisti, 1944. – Cz. 25 (744). – 4 lutoho. – S. 3.
57. *Olimpiada twórczosci samorodnej Wyższych Uczelni* // CzerwonySztandar, 1941. – 9 maja.

UDK 78.481

GALYTSKO – VOLYNIAN BANDORISTS' ACTIVITY DURING THE YEARS OF THE SECOND WORLD WAR

Yevhenieva Mariia, Ph.D. in Art Studies, a lecturer, Volodymyr Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University, Ternopil

The purpose of the article is to highlight Galytsko-Volynian bandurists' activity during the Second World War, the cooperation both with Eastern Ukrainian artists and Western European music culture representatives, that contributes to the formation of the coherent picture of bandura art development in Ukraine.

Research methodology and results. The analysis of social and cultural processes in the Galytsko-Volynian lands, that took place during the period of Soviet and German occupation, has been carried out in the article. It has been found out that during this period the state type of bandura education, the competitions among amateur choirs and soloists-instrumentalists as well as regular concert tours have been established. It has also been revealed that the Regional Congress of Ukrainian Cultural Workers in Lviv was the main cultural and artistic event of the wartime. The work of bandura players in musical and choral, theater and cultural organizations has been analyzed; their role in the development of bandura performance of the region has been discovered.

Novelty. The article complements substantially the knowledge in the field of bandura art during the wartime, in particular: it covers the bandurists' activities – the Galytsko-Volynian school representatives and traces the origins of the festival-competition and cultural-social movement on the territory of Western Ukraine.

Practical significance of research results. The materials of the article can be used for the development of training courses, special courses, manuals, textbooks designed for professional art education institutions of III-IV levels of accreditation.

Key words: bandura art, concert and educational activity, festival-competition practice, bandura centers, Galytsko-Volynian bandura school.

Надійшла до редакції 1.11.2017 р.

UDK 687.5.01:791(100)«193»

СВІТОВИЙ КІНЕМАТОГРАФ У РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ МОДИ В 1930-х РОКАХ

Дихнич Людмила Петрівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри індустрії моди, Київський національний університет культури і мистецтв
5020640@ukr.net

Визначено роль світового кінематографа у розвитку індустрії моди в 1930-х роках. Актуальність теми зумовлена зростанням інтересу вітчизняних науковців до історичних процесів, що відбувалися у галузі світової моди продовж першої половини ХХ ст. Проаналізовано історіографію наукової проблеми; визначено модні стилі, що панували у світовому суспільстві; простежено вплив культових акторів на розповсюдження моди; розглянуто діяльність художників з костюмаів провідних кінокомпаній, які впливали на формування модних тенденцій; проаналізовано участь європейських кутюр'є у створенні одягу для кіноіндустрії.

Ключові слова: Голлівуд, кіноіндустрія, висока мода, художник по костюмах.